

Klára Woitschová – Libor Jůn, Národní muzeum v éře Československa
Národní muzeum, Praha 2019, 368 s. + 96 stran obrazových příloh,
ISBN 978-80-7036-595-3

Je vlastně s podivem, že instituce s takovou tradicí, bohatou historií a průniky do všech možných oblastí českých, potažmo československých dějin, má dosud tak nevyvážené zpracování vlastní historie. Vedle čtivé a spolehlivé, vzhledem k rozsahu tématu ale spíše populárně naučné knihy Karla Sklenáře¹ rezonuje v obecnějším povědomí asi jen dvoudílné zpracování počátků muzea z pera Josefa Hanuše² vydané v souvislosti s kulatým jubileem založení muzea. Ne, že by – mimo jiné i v souvislosti s dalšími půlkulatými jubilei a připomínáním různých mezníků ve vývoji této úctyhodné instituce – nevznikla různá dílčí zpracování a drobnější kolektivní práce. Souhrnnější pohled ale schází. A právě takové syntetizující uchopení jedné delší, logickými dějinnými zvraty jasně vymezené etapy ve vývoji Národního muzea, nabízí monografie připravená dvojicí tvořenou archivářkou a archivářem z Archivu Národního muzea. Je symptomatické, že sledované období, zahrnující větší část 20. století a ohraničené existencí společného státu Čechů a Slováků, je zároveň obdobím, kdy dosavadní České museum přijalo do svého názvu obecnější přívlastek „národní“, poukazující na proměnu jeho postavení v samostatném státě. Jaké toto postavení bylo a jak se proměňovalo, je jednou z hlavních otázek, které si autoři publikace kladou.

Kniha je rozdělena do devíti podobně dlouhých a vnitřně členěných kapitol směřujících od strukturálních otázek ke každodennosti, jinými slovy od proměn koncepce a celkové role Národního muzea v rámci československého státu, po problematiku jeho vnitřního uspořádání a praktického provozu.

V úvodní kapitole se autoři vyrovnávají právě s dosavadními plány na zpracování dějin muzea a přibližují i několik nerealizovaných projektů z dávnější i bližší minulosti. Pro širší kontext vývoje české vědy po vzniku Československa je zajímavá informace o nálezů deníku ředitele Knihovny Národního muzea, historika Josefa Volfa z let 1904–1937.³ Ten se nepochybně stane cenným pramenem také pro další témata (Volf byl například jedním z aktivních členů tehdy nově založeného Slovanského ústavu nebo Královské společnosti nauk) a lze jen doufat, že pracovníci Archivu Národního muzea budou mít dostatek času a všeho dalšího potřebného k jeho kritické edici. V následujících dvou kapitolách jsou řešeny strukturální a konceptuální otázky organizace Národního muzea: jeho vztah ke státu a jeho správním institucím, postavení v rámci vědecké a kulturní infrastruktury i komplikovaný vývoj jeho financování. K této problematice se podrobně vrací ještě osmá kapitola, věnovaná vedle ekonomických záležitostí také muzejním prostorům. Jestliže problematika užívání velkého množství budov v Praze i mimo ni asi nepřekvapí ani laika (na to jsou například Náprstkovo muzeum, lapidárium na holešovickém Výstavišti nebo zámek ve Vrchotových Janovicích v dostatečném povědomí), právě komplikovaná otázka financování asi bude i pro řadu odborníků překvapením. Tyto zásadní „existenční“ a strukturální

¹ Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, Praha – Litomyšl 2001.

² Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození*, I–II, Praha 1921–1923.

³ Spoluautorka knihy již o prameni informovala v samostatné studii: Klára WOITSCHOVÁ, „*Od přátel opuštěn bloudím světem...*“ *Střípky z nově objevených deníků muzejního knihovníka Josefa Volfa*, in: Ivana Ebelová – Jiří Pešek – Tomáš Sekyrka – Vít Vlnas (eds.), *Mezi kulturou a uměním. Věnováno Zdeňku Hojdovi k životnímu jubileu*, Praha 2013, s. 202–209, o edičních záměrech srov. pozn. 33 na s. 209.

otázky se v průběhu celé knihy opakovaně v různých souvislostech objevují, ať už máme na mysli převzetí Národního muzea do správy Země české (1935) nebo jeho definitivní postátnění následující po dlouhých jednáních v roce 1949.

Třetí, čtvrtá a devátá kapitola jsou věnovány především vědeckému a praktickému provozu Národního muzea, přibližují jeho největší odborné projekty a počiny významných osobností, ale také nesmírně širokou paletu výstavní činnosti. Je tu například představena „Expeditio Obenberger“ – velkoryse pojatá výprava do severní Afriky a na Pyrenejský poloostrov v roce 1930 – nebo podán nástin vývoje zahraničních vazeb muzea, včetně jejich dobových politických omezení.

Pátá, šestá a sedmá kapitola analyzují z nejrůznějších aspektů roli Národního muzea v české společnosti. Sledují jeho dějiny prizmatem dobových zvratů (1918, 1938/39, 1948, 1968 a 1989), kdy byla výrazná budova uzavírající Václavské náměstí i její okolí dějištěm a němým svědkem „velkých dějin“. S tím souvisí i její mimořádná symbolická úloha, personifikovaná hlavně v první polovině 20. století v množství celostátně a celonárodně sledovaných akcí odehrávajících se v pantheonu hlavní budovy. V šesté kapitole je zpracován i obraz Národního muzea ve veřejném prostoru, jak se odráží v dobových sdělovacích prostředcích (tisku, rozhlasu a televizi), včetně souvisejících sebezprezentačních strategií muzea.

Knihou obsahuje řadu pasáží, které jsou relevantní také pro dějiny Univerzity Karlovy. Lze brát za samozřejmé, že řada klíčových osobností muzea, odborníků i funkcionářů, byla absolventy některé z fakult pražského vysokého učení, nejčastěji filozofické a přírodovědecké. Tematizován je ale i vzájemný vztah obou čelných institucí české vědy a vzdělanosti, který osciloval mezi konkurencí a spoluprací (zvláště s. 59–61). V humanitních vědách, zejména v historických, převažoval na počátku 20. století spíše první aspekt, ovlivňovaný vedle osobních nevraživostí mezi „muzejčíky“ a stoupenci Gollovy školy v obecnější rovině také důsledky sporů o RKZ. V přírodních vědách, kde hrála zprostředkující roli mezi oběma institucemi výrazná osobnost Antonína Friče, byla situace klidnější. Vyostřila se dočasně asi nejvýrazněji na přelomu 20. a 30. let v důsledku konkurenčních plánů na vědecké výpravy entomologa Jana Obenbergera a biologa Karla Domina (s. 120–121), kdy vedle finančního zajištění hrála roli i otázka vlastnictví potenciálních sběrů.

V polovině 50. let se na několik let pro Národní muzeum (pro Univerzitu Karlovu ostatně také) stala hlavním konkurentem nově vznikající Československá akademie věd, jež měla jako zastřešující státní vědecká instituce podle některých návrhů také převzít část muzejních sbírek. I tady se ale postupem času podařilo dojít ke konsensu. Ve vztahu k univerzitě je pro druhou polovinu 20. století zajímavou epizodou spolupráce při odborném školení muzejních pracovníků v rámci „Střediska pro výuku muzeologie Filozofické fakulty při Národním muzeu“ v letech 1968–1982 (s. 264–265). Konec tohoto společného pracoviště souvisel s úmrtím prehistorika a muzeologa Jiřího Neustupného a je jedním z příkladů, že pro podobné meziinstitucionální projekty je často nejdůležitější trvalá přítomnost a zájem profilující osobnosti. Výuka muzeologie pro studenty archivnictví a dalších oborů navazovala na starší tradici, kdy pracovníci muzea a filozofické fakulty (Karel Guth, Václav Vojtíšek, Jiří Neustupný) tuto myšlenku iniciovali v rámci Státní archivní školy (1934) a po jejím zrušení v rámci samostatných univerzitních kurzů (s. 263).

Každou z kapitol uzavírají čtyři tematicky související portréty osobností spjatých s pojednávanou problematikou (celkem tedy 36 medailonků). Částečně se jedná o veřejně činné osobnosti asociované také s Univerzitou Karlovou jako Bohumil Němec, Karel

Domin nebo Zdeněk Nejedlý, jindy o odborníky spojené hlavně s muzeem (numismatička Emanuela Nohejlová-Prátová, mykolog Albert Pilát) a v tom nejlepší slova smyslu špičkové administrativní pracovníky (ředitel Archivu Národního muzea Aleš Chalupa) nebo i osobnosti z kategorie „zřízenců“ (laborant a výtvarník Stanislav František Hlavsa). Za samostatnou zmínku stojí barvitá a zasvěcenými komentáři doprovozená obrazová příloha, čerpající z bohatého muzejního fotoarchivu i dalších fondů.

Monografie o Národním muzeu mezi lety 1918–1992 je zdařilým příspěvkem k dějinám české, respektive československé vědy a kultury v tomto období. Přináší řadu nových zjištění a zajímavých interpretací, a přitom její srozumitelný a přehledný charakter vychází vstříc i vůči poučeným laikům, kteří si její četbou mohou zpestřit třeba dny před návštěvou některé ze současných muzejních expozic.

Marek Ďurčanský

doi: 10.14712/23365730.2023.13

Roman Baron, Misja zycia. Praski polonista Marian Szykowski (1883–1952) a idea polsko-czeskiego zblizenia na polu kultury

Instytut Historii im Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk –
Historický ústav Akademie věd České republiky, Warszawa – Praga 2019,
370 s. + 18 s. obrazových příloh, ISBN 978-83-65880-72-7 (IH PAN),
978-80-7286-343-3 (HiÚ AV ČR)

Osobnost Marjana Szykowského je takřka personifikací etablování se polonistiky jako samostatného oboru na Univerzitě Karlově. Jakkoli byla tomuto pozoruhodnému muži, který za sebou zanechal vedle nepřehlédnutelné pedagogické stopy také rozsáhlé dílo, věnována poměrně značná pozornost již dříve, teprve knihu Romana Barona lze označit za biografickou syntézu v pravém slova smyslu. Rozhodnutí o jejím vydání v polštině pro autora nepochybně znamenalo zároveň určité koncepční mantinely – je směřována k polskému čtenáři, pro nějž bylo nutné vysvětlit některé české realie a kontext třicetiletého působení hlavního protagonisty monografie v pražském kulturním a vědeckém prostředí. Je také třeba zmínit jedno zásadní omezení, s nímž se musel R. Baron vypořádat: po Marjanu Szykowském se nedochoval samostatný osobní fond, a byl tak plně odkázán na archivní výzkum v úředních fondech a písemných pozůstalostech jiných osob. Heuristika je ostatně silnou stránkou knihy a v seznamu pramenů a literatury nalezneme 25 paměťových institucí v Polsku a v České republice, jejichž fondy autor při přípravě knihy využil.

Marjan Szykowski se narodil ve Lvově, kde vystudoval i střední školu a polonistiku na Univerzitě Jana Kazimíra. Ovlivnili jej mimo jiné zdejší významní polonisté Roman Pilat (1846–1906) a Józef Kallenbach (1861–1929). Szykowského otec byl tiskařem, což se nepochybně také odrazilo na vztahu jeho syna ke knihám a tištěnému slovu obecně – byl mimořádně plodným autorem ovládajícím nejrůznější žánry od příležitostné publicistiky po velké monografie. Ze Lvova se Szykowski po polovině první dekády nového století přestěhoval do Krakova. Získal místo v Jagellonské knihovně a záhy se habilitoval na Jagellonské univerzitě; v Krakově se také etabloval jako uznávaný publicista a divadelní kritik. Když se